

Motion till riksdagen

1988/89:K704

av tredje vice talman Bertil Fiskesjö m.fl. (c)

Skilda valdagar och fyraåriga mandatperioder

I samband med enkammarreformen och med verkan från och med valet 1970 infördes gemensam valdag för de allmänna valen till riksdag, landsting och kommunfullmäktige. Samtidigt avkortades mandatperioden för de valda församlingarna till tre år.

Den nya ordningen var starkt ifrågasatt redan när den genomfördes. Från centerpartiets sida har vi vid upprepade tillfällen krävt en återgång till skilda valdagar och fyraåriga mandatperioder. Det grundläggande skälet för detta har varit omsorgen om den kommunala demokratin.

Frågan har senast behandlats av folkstyrelsekommittén, dock utan att någon uppgörelse kunnat nås. Kraven på förändringar har avisats av socialdemokraterna och vänsterpartiet kommunisterna.

Vi anser att frågan är av sådan vikt att den bör tas upp till förnyad behandling. De argument som enligt vår mening talar för en reform har ytterligare förstärkts genom erfarenheterna från valet i september 1988.

Den kommunala självstyrelsen och den kommunala förvaltningen har av tradition varit en mycket viktig del av vårt demokratiska system. Vad som hänt under de senaste årtiondena är att såväl kommuner som landsting fått allt större uppgifter. De sakområden som den kommunala verksamheten omfattar har växt kraftigt och den kommunala förvaltningen har svällt i takt med detta. Huvudparten av all offentlig verksamhet sker numera i kommunal regi. De frågor som avgörs på kommunal nivå berör på ett näraliggande sätt de enskilda medborgarna i deras dagliga liv. För de allra flesta är dessutom kommunalskatten den dominerande delen av den direkta skatten.

Det är således av olika skäl av mycket stor vikt att demokratins former är sådana att de underlättar för medborgarna att få insyn i den kommunala verksamheten, att kunna delta i den och påverka den och att på ett meningsfullt sätt kunna utkräva ansvar.

För att främja detta behövs det åtgärder av olika slag. Från centerpartiets sida har vi bl a krävt delning av stora kommuner där det finns opinion för detta, decentralisering av verksamheten inom kommunerna och direktval till de kommunaldelsorgan som inrättas. Dessa krav kvarstår.

En viktig reform för att förbättra villkoren för den kommunala demokratin är enligt vår mening att ge valen till de kommunala församlingarna en egen fristående valdag.

Det viktigaste med valen är givetvis att medborgarna på själva valdagen kan avgöra vilket parti och vilka kandidater de vill ge sina röster. En förutsättning för rationella och välöversädda ställningstaganden på valdagen

är god kunskap i person- och sakfrågor. Valkampanjen inför valdagen kan på ett verksam sätt bidra till detta.

Den politiska debatten är av naturliga skäl mest omfattande inför de allmänna valen. De politiska partierna bedriver en intensiv informations- och propagandaverksamhet kring program och förslag, alternativen skärskådas och ställs emot varandra och massmedierna ger samhällsfrågorna stort utrymme. Undersökningar visar också att många väljare bestämmer hur de skall rösta nära inpå valen och under intryck av valkampanjen. Att allmänhetens intresse inför valen på detta sätt fokuseras på viktiga samhällsfrågor och problem är givetvis ett mycket betydelsefullt led i den demokratiska processen.

Vad man kunnat konstatera under alla de val som ägt rum sedan den gemensamma valdagen infördes är att den helt dominerande delen av valdebatten och samhällsinformationen omfattat rikspolitiska frågor. Det är riksdagsvalet som stått i centrum för uppmärksamheten hos de politiska partierna, hos massmedierna och hos allmänheten. Det är inte förvånande att det blivit så. I de för hela landet avgörande frågorna är det riksdagen och regeringen som bestämmer.

Det är således helt naturligt att rikspolitiken dominerar valrörelserna. Det finns heller inga skäl att kräva att utrymmet för de rikspolitiska frågorna skall minska. Tvärtom är det ytterst angeläget att väljarna får riklig information om sakfrågor och meningsbrytningar inför det viktiga riksdagsvalet.

Men effekten av den gemensamma valdagen och rikspolitikens dominans är att valen till kommuner och landsting kommer i skymundan. En viktig faktor härvidlag är att det helt enkelt inte finns plats för kommunala och landstingskommunala frågor i massmedierna. Nyhetsorgan av olika slag fylls till brädden av det som händer på det rikspolitiska planet.

De insatser som görs lokalt och regionalt för att lyfta fram de kommunala frågorna får endast i ringa grad genomslag. Varken politiker, journalister eller allmänhet orkar med tre valrörelser på en gång.

En följd av detta är att väljarna överlag blir mycket sämre informerade om kommunala frågor än om rikspolitik inför valdagen. Det är också rikspolitiska trender som – med enstaka undantag – bestämmer utgången även i kommunalvalen. Grunden för ställningstagandena i dessa val borde ju vara vad som hänt i den egna kommunen, en värdering av de personer och partier som haft ansvaret och en granskning av partiernas lokala framtidsprogram.

Förekomsten här och var av speciella lokala partier i kommunerna motsäger inte de konstateranden som ovan gjorts. I många fall har de lyckats vinna representation just därför att de inte ägnats någon uppmärksamhet i den allmänna debatten.

En del inslag i förra årets val visar på ett nästan groteskt sätt vad som kan hända med den nuvarande ordningen; partier som ställt upp strax före valet har fått mandat utan att redovisa åsikter om någonting för väljarna, mandat har gått till personer som skrivits in på listor som de inte ens själva har röstat på, partier har fått mandat utan att lansera vare sig program eller kandidater, platser i fullmäktige står tomma efter valet etc. Informationen till väljarna har således varit utomordentligt bristfällig.

Med skilda valdagar skulle situationen bli en annan. Inför de kommunala

valen skulle uppmärksamheten riktas mot förhållanden i de olika kommunerna och landstingen. Nyhetsmedierna skulle ha utrymme för kommunala frågor och kommunala debatter. De kandidater som valen verkligen gäller skulle få en möjlighet att göra sig hörda och väljarna skulle få en rimlig chans att värdera partier och kandidater och ta ställning till deras program. Valhandlingen skulle därmed få ett mera reellt innehåll. Med ökad kunskap skulle också följa ett ökat allmänt engagemang från medborgarnas sida i den egna kommunens och regionens angelägenheter.

Vår slutsats är att den gemensamma valdagen är en mycket olycklig konstruktion utifrån kommunaldemokratisk synpunkt. Den bör därför avskaffas och ersättas med skilda valdagar för kommuner och riksdag.

Det kan nämnas att man inte i någon annan demokratisk stat har en ordning som motsvarar vår. Överallt har man särskilda val till de kommunala församlingarna.

En övergång till skilda valdagar bör kombineras med en förlängning av mandattiden för de valda församlingarna. Den nuvarande treåriga mandatperioden är enligt vår mening för kort. Den bidrar till att planeringen såväl i kommuner som på riksplanet riskerar att bli allt för kortsiktig, och den försvårar också uppgörelser och kompromisser som på sakliga grunder skulle vara motiverade och nyttiga.

Vi anser således att mandatperioden bör förlängas. Hur lång den skall vara är en fråga om avvägning mellan behovet av längre planeringsperioder och det allmänna demokratiska värdet av att det inte förflyter allt för lång tid mellan de allmänna valen. Vi har stannat för att föreslå en återgång till fyraåriga mandatperioder.

En reform som innefattar skilda valdagar och fyraåriga mandatperioder ser vi som en helhet. Det förslag som framförts från socialdemokratiskt håll att enbart förlänga mandatperioden avvisar vi således. För den kommunala demokratin skulle ingenting vara vunnet med en sådan förändring.

Att enbart förlänga mandatperioden skulle också medföra att tiden mellan allmänna val skulle bli allt för lång. Det är – som vi framhållit ovan – i sig ett demokratiskt värde att allmänna val äger rum utan allt för lång tidsutdräkt mellan valen. Valen är en betydelsefull stimulans för det politiska intresset och för de politiska partiernas utåtriktade aktivitet. Även ur detta perspektiv innebär vårt förslag en förbättring eftersom allmänna val kommer att äga rum vartannat år i stället för som nu vart tredje.

Den ordning vi sammantaget förordar är således skilda valdagar för kommunal- och riksdagsval, fyraåriga mandatperioder och valen förlagda så att det blir två år mellan allmänna val.

I tidigare genomförda utredningar finns ett omfattande underlag för de förändringar vi föreslår. Ett konkret beslutsunderlag bör således kunna tas fram utan allt för lång tidsutdräkt. Våra förslag förutsätter grundlägsändringar för vilka det krävs två beslut med riksdagsval mellan besluten. För att den angelägna reformen inte av formella skäl skall skjutas allt för långt in i framtiden är det angeläget att ett första beslut kan fattas under innevarande mandatperiod.

I några andra motioner till årets riksdag framför vi också förslag som kräver översyn och förändring av grundlagsregler. Det är enligt vår mening

lämpligt att dessa förslag och förslagen i denna motion sammanförs för att beredas gemensamt i en parlamentarisk utredning. En sådan utredning bör vara oförhindrad att avge delförslag. Vad som här sagts bör av riksdagen ges regeringen till känna.

Mot. 1988/89

K704

Hemställan

Med hänvisning till vad som anförts i motionen hemställer vi
att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om utredning och förslag om skilda valdagar för kommunalval och riksdagsval samt om fyraåriga mandatperioder.

Stockholm den 18 januari 1989

Bertil Fiskesjö (c)

Ingbritt Irhammar (c)

Birger Andersson (c)

Rosa Östh (c)

Stina Eliasson (c)

Bengt Kindbom (c)

Anders Svärd (c)

Martin Olsson (c)

Kjell Ericsson (c)

